

КАЗИМЕЖ ВУЙЧИЦЬКИЙ

НОСТАЛЬГІЯ І ПОЛІТИКА

Есе про повернення до Центральної Європи

KAZIMIERZ WÓYCICKI

NOSTALGIA I POLITYKA

Esej o powrocie do Europy Środkowej

З польської переклали Петро Гаврилишин та Петро Гава

У науковій редакції Петра Гаврилишина

УДК
ББК

Вуйчіцький К. Ностальгія і політика. Есе про повернення до Центральної Європи / Казімеж Вуйчіцький; з польск. пер. П. Гаврилишин, П. Гава. – Брустури: Дискурсус, 2016. – 124 с.

ISBN 978-617-7236-72-5

У науково-популярній книзі польський науковець розповідає про становище Центральної Європи, обґрунтовуючи його окремішність та однорідність. Автор аналізує різні аспекти життя регіону: (історію, історичну пам'ять, національні меншини, відносини із сусідами, геополітику, впливи літературного життя на суспільство, комплекси та стереотипи, ідентичність, націотворчі процеси, становлення самостійних держав на просторах колишнього соціалістичного табору тощо. Детально розглядається політична мапа Європи з поясненням регіональної приналежності тих чи інших країн. Видання рекомендоване для науковців, викладачів, студентів, усіх, хто цікавиться питаннями всесвітньої історії загалом та проблематикою Центральної Європи зокрема.

Переклад за:

Kazimierz Wóycicki *Nostalgia i polityka. Esej o powrocie do Europy Środkowej*,
Warszawa 2015

© «Дискурсус», видання, 2016

© Kazimierz Wóycicki, 2015

© Copyright for the Polish edition by

CZUŁY BARBARZYŃCA PRESS, Warszawa 2015

© Переклад: П. М. Гаврилишин, П. М. Гава

© Наукова редакція: П. М. Гаврилишин

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА АВТОРА ДО УКРАЇНСЬКОГО ВИДАННЯ	5
МІСЦЕ НА МАПІ	8
СОЮЗНА ЄВРОПА І ЦЕНТРАЛЬНА ЄВРОПА	11
Дискусійні дефініції Центральної Європи	11
Геополітичне значення Центральної Європи	17
ВІД ЕСТОНІЇ ДО КОСОВО	20
Спільний історичний досвід і трансформація	20
Центральноєвропейська година лібералів.....	22
Народи в пошуку держави.....	26
Спірні кордони та проблеми меншин.....	36
Націотворчий процес іде далі	41
ВІДСТАЛІСТЬ І СТЕРЕОТИПИ	44
Гірша частина Європи	44
Комплекси та ціна свободи.....	49
У ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ ЛАБІРИНТІ	58
Свідчення літератури	58
Центральноєвропейські ностальгії.....	68
Окремі розповіді	72
Відсутність, яку неможливо забути	75
Дванадцять мільйонів ромів	78
Дунай – ріка європейської інтеграції.....	81
Центральна Європа і Східна Європа	82
ПОВЕРНЕННЯ ДО ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ	87
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНФЛІКТ ПАМ'ЯТІ	92
ПІСЛЯМОВА (БОГДАН ЦИВІНСЬКИЙ)	104
ПІСЛЯМОВА ВІД НАУКОВОГО РЕДАКТОРА	109
БІБЛІОГРАФІЯ	114

ПІСЛЯМОВА ВІД НАУКОВОГО РЕДАКТОРА

Пропонована книга належить перу доктора Казімежа Вуйчіцького – політолога і журналіста, викладача Студіуму Східної Європи Варшавського університету. Народився 1949 р. у Варшаві в сім'ї учасників Варшавського повстання 1944 р. У студентські роки навчався на математичному факультеті Варшавського університету, а згодом на філософському – Люблінського католицького університету. В 1970-х рр. член антикомуністичної опозиції. Брав участь у формуванні ідеї польської закордонної політики в 1980-х рр., працюючи в місячному журналі «Więź» («Зв'язок») як співпрацівник Тадеуша Мазовецького, що пізніше став першим прем'єром незалежної Польщі в 1989–1991 рр. Був активним членом «Солідарності», за що під час військового стану в Польщі був інтернований у 1981–1982 рр. У 1983–1985 рр. вивчав політологію та новітню історію у Фрібурзькому університеті в Швейцарії. У 1986–1987 рр. працював журналістом польської служби ВВС. У 1990–1993 рр. – головний редактор щоденної газети «Życie Warszawy» («Життя Варшави»). У 1996–1999 рр. очолював Польський інститут в Дюсельдорфі. З 1993 по 1996 р. працював журналістом на польському телебаченні та радіо. У 2000 р. у Вроцлавському університеті захистив дисертацію на тему «Німецький поразунок з минулим

1933-1945 рр». З 2004 р. по 2008 р. – директор Щечінського відділення Інституту національної пам'яті.

Відповідну книгу варто прочитати з кількох причин. По-перше, це можливість почути та зрозуміти одну з точок зору в Польщі стосовно становища Центральної Європи. По-друге, автор робить амбітну спробу «об'яяти необ'яятное» – охопити в єдиній книзі 17 країн Центральної Європи, говорячи як про спільне між ними так і про відмінне. По-третє, книга написана не складним науковим текстом, а більше в публіцистичному та науково-популярному стилях (дається взнаки професійний журналістський досвід Казімежа Вуйчіцького).

Зупевненістю можна сказати, що перед Вами, шановний читачу, доволі нетипова для українського гуманітарного простору книга про Центральну Європу. Вона торкається багатьох аспектів життя цього регіону (історія, взаємосприйняття різних частин Європи, питання національної ідентичності, творення незалежних держав, історична пам'ять, внутрішня політика, відносини із сусідами, геополітика, літературне життя і суспільство тощо), а тому має доволі еkleктичний характер. Але, на наш погляд, це є швидше перевагою, ніж недоліком, адже дає можливість значно розширити спектр пізнання. Здавалося б, ці країни поряд і є для нас добре знаними, але все ж книга Казімежа Вуйчіцького відкриває і багато нового та розставляє важливі акценти на речі, які українська увага часто оминає.

Доктор Казімеж Вуйчіцький прагне поставити крапку в давній дискусії понять: Центрально-Східна Європа? Центральна та Східна? Чи окремо Центральна Європа від Східної? Вуха українських гуманітаріїв, завдяки ряду

вузівських підручників¹¹³ та існуванню відповідних кафедр в університетах, більше звикли до двох перших формувань. Автор пише про Центральну Європу як окремий, самостійний цілісний регіон, намагаючись дати чітке обґрунтування його окремішності, спільності та відносної однорідності. Аналізуючи роки існування соціалістичного табору, науковець метафорично стверджує: «Східна Європа викрала в Західній Центральну» і в свій спосіб прагне цю історичну несправедливість подолати. Кидається в очі масштаб мислення автора, адже поряд із розглядом внутрішньополітичного життя країн Центральної Європи, він з'ясовує і геополітичні аспекти життя регіону, підкреслюючи його надзвичайну важливість. Україну (разом з Білоруссю та країнами Кавказу) він зараховує до Східної Європи (тут, звичайно, можна дискутувати), що не означатиме, переконує автор, сприйняття останньої як сфери домінування Росії. Навпаки, Казімеж Вуйціцький вважає: «Якщо Східна Європа – це чітко відокремлений геополітичний регіон, то які його основні складники і якими насправді вони є? І якщо це так, тоді Україна, Білорусь і країни Кавказу матимуть таким чином своє виразне місце на карті Європи».

Тема національних меншин та питання кресів також займають вагоме місце в тексті. Адже і досі живуть ідеї «Великої Румунії», «Великої Угорщини», «Великої Сербії» і т.д. Вони звичайно на маргінесі, хоча час від часу звучать заклики, зокрема і в Україні, про них не забувати.

¹¹³ Історія Центрально-Східної Європи / за ред. Л. О. Зашкільняка. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. – 660 с.
Кріль М. М. Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): навч. посіб. / М. М. Кріль. – 3-тє вид., виправл. і доповн. – К.: Знання, 2013. – 278 с.

Науковець говорить і про специфічний історичний досвід регіону як в роки Другої Світової війни, так і після неї, внаслідок становлення комуністичної влади. Звідси і проблема замовчування Голокосту, міжнаціональних конфліктів, комуністичних репресій, а отже і сильна потреба осмислення того, що відбулося, хоча на Заході це може виглядати і нецікаво, адже їхній досвід часто інший.

Казімеж Вуйціцький є очевидним прихильником лібералізму, переваги якого намагається обґрунтувати в підрозділі «Центральноєвропейська година лібералів». Саме ліберальні погляди: індивідуальна свобода, відповідальність за своє життя, ініціативність сприяли і сприятимуть, на його думку, поступу Центральної Європи та подоланню її соціалістичного минулого.

Поряд з цим потрібно зауважити, що на час написання книги ще не відбулися агресія РФ щодо України та міграційна криза ЄС, які, як ми знаємо, по-різному були сприйняті в країнах Центральної Європи. Тому, можливо, деякі нечисленні положення книги будуть виглядати застарілими чи неактуальними. Нова реальність полягає у розв'язанні Росією гібридної війни за новий світовий порядок, в ході якої вона явно прагне ревізувати підсумки історичної еволюції Європи 1989–2014 років. Якщо Росія переможе у цій війні, в Європі складеться новий порядок, в межах якого Україні як суверенній державі місця не буде. Тому очікуємо нових публікацій знаного автора у зв'язку із шаленими змінами на політичній авансцені Європи після Революції Гідності в Києві.

Віriamo, що переклад книги не лише приверне увагу українських інтелектуальних кіл, а й матиме практичне значення для викладачів і студентів, що цікавляться

Центральною Європою, зокрема, і студентів рідного нам Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ), де Казімежа Вуйчіцького знають і як гостьового лектора на спеціальності «Міжнародні відносини» в рамках програми подвійних дипломів спільно із Варшавським університетом.

Петро Гаврилишин – кандидат історичних наук, викладач кафедри міжнародних відносин і провідний фахівець Навчально-наукового Центру дослідження Центрально-Східної Європи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника; випускник Стипендіальної програми Уряду Польщі для молодих науковців (2014 р.), проходив стажування у Варшавському університеті.